

Terbiye

Felsefe Tedrîsâtı -2-

Bu kısmın mevzûuna dâhil olmazdan evvel geçen makalemdeki son fikirleri -vâki' olan bazı istîzahlar hasebiyle- biraz tavzih etmek zarûretini duydum.

Birinci makalede, tâlî tahsilde verilen malûmat-ı umûmiyye meyânında madiyyât ile maneviyyâtın imtizaç ettirileme(me)sinden dolayı gençlerimizin ruhlarında hâsıl olan kararsızlığı, alâkadar olanlara kısa, fakat müstekî bir lisan ile iblağ cûretinde bulunmuştum. Çünkü bu tahsil merhâlesinin itikâdımca "ta'limî" olan vazifesinden mâ'adâ bir de "terbiyevî" üf'ûlesi mevcuttur. Bu vazifelerin birinin "terbiyevî" olmasının sebebi müdavimlerinin henüz kendi ruhlarındaki arzu ve iştiyaklara göre bir iman ve itikad mihrabı yapmaya kudret-yâb olamamalarındandır. Sultânîde tahsilde bulunan talebenin sinni - aşağı yukarı - on beş ile yirmi arasında bulunuyor. Bu yaştaki bir insanın yeni bir his ve fikir binası kurmasına imkan yoktur. Binâenaleyh sultânî muallimlerine pek mühim bir vazife-i milliyye terettüb ediyor demektir ki, o da talebesinin harîm-i ruhuna nüfuz edip tıpkı bir mürşid gibi onların elinden tutmak ve mensubu bulundukları milletin mukadesâtını bu taze gönüllere - derslerinin müsâadesi nisbetinde - büyük bir ihtimam ile aşlamaktır. Yoksa, sadece talimini deruhde ettikleri dersleri bir konferansçı gibi gayr, gayr, gayr söyleyip sâmi'lerini sene nihâyetinde imtihan etmek - programdaki mevâdd-ı dersiye istediği kadar çok olsun - bir sultânî muallimi için vazifesini eksik yapmak demektir. Zira sultânîden çıkacak bir talebenin, sade programda münderic esâsât-ı ta'limiyyeyi öğrenmiş bir "insan-ı mücerred" olması matlup değildir; belki asıl gâye, onun bu malumâtı hazmetmiş bir kafa ile hakîkî bir "İslâm ve Türk" ruhuna mâlik olmasıdır. Aksi takdirde tedrîsâtı daha çok mükemmel olan bir ecnebî mektebi ile bir Türk lisesi arasında hiçbir fark kalmaz. Eğer bir fark mevcut ise, o da birinciden çıkacak bir talebenin o mektebin harsıyla yoğrulmuş olması, ikinciden çıkacak bir gencin ise "ne idüğü belirsiz" bir halde bulunmasıdır ki bu da her halde lehimize bir fark olmasa gerektir. Zaten asrî manasıyla dîni bütün olmayan, milliyetini takdir edip milletini sevmeyen bir genç ne kadar âlim olursa olsun hudutlarımız hâricinden satın alınabilecek faydasız bir mankenden başka ne olabilir?

Dînî, ahlâkî, hatta bedî'î kıymet hükümlerinin tesirlerinden âzâde olmak üzere yapılmak istenilen laik ve hür tedrisat - olsa olsa - darülfünûnlarda kâbil-i icradır. Sultânîler ise bir

“ilm - terbiye” müessesesidir. Muallimler orada bir “muallim” oldukları kadar bir “mürşid ve mürebbî”dir de... Bu esaslı gâyeyi istihdaf eylemeyen her hareket - her kim tarafından sâdır olursa olsun - müfsittir, fasittir.

Zira, gençler bu mütevassıt müessesât-ı ilmiyyeye, ‘âlî tahsîlin müstahzırı olan bir merhaleye dâhil olurken tabiatıyla ruhları çıplak ve maneviyatları ancak aile ocağında alınabilen ihtiyarî ve ibtidâ’î bir terbiye ile yoğrulmuştur. Bu çıplak ruhları, henüz ham olan bu maneviyatları hâricî tesirlerden vikâye için giydirmek, fikirler ve hislerle örtmek, kaplamak lazımdır. İşte bu lâzimenin icrasına mahsus olmak üzere tesis edilen irfan müesseseleri tâlî tahsil müessesâtıdır. Oradaki faâliyetler içinde felsefeye düşen en “te’lif edici” vazife de şudur: Gençlerin muhtelif dersler vasıtasıyla elde ettikleri malumat incilerini dökülüp kaybolmak, yerlere düşüp kırılmaktan muhafazadır. Ancak felsefedir ki bu kıymetdâr incileri birbirine rapteder; ancak felsefedir ki ayrı ayrı hiçbir işe yaramaz gibi görünen o tane tane incilerden bir manzûme-i ilmiyye ve îmâniyye vücuda getirir ve yine odur ki yeni teşekkül eden veya etmek üzere bulunan ruhlarda “usûlî şüphe”yi uyandırarak onları hem kuru bir mutaassıp olmaktan, hem de sulu bir mukallid derekesine düşmekten sıyânet eyler. Muhtelif ulûmun bu olmamış fikirler üzerine yayacağı salgınlara karşı yegâne “melekü’s-sıyâne” felsefedir diyebilirim.

Bu kadarcık îzâhâtı kâfi görerek mevzû’uma avdet ediyorum: İlk makalemin sonunda vaâd ettiğim vechile burada felsefe dersinin tadrîsi vesâitinden bahsedebilmek için sultânî programlarını bir defa nazar-ı tedkikden geçirmek lazım. Sunûf-i tâliye devre-i sâniyesinde malumdur ki iki şube mevcuttur. Bunlardan biri edebiyat, diğeri de fen şubesidir. Felsefe dersleri de bu iki şubeye nazaran tefrik edilmiş ve muhtelif mevâddı ihtivâ eylemiş bulunuyor. Aşağıya derc edilen liste, derslerin suret-i tevzî’ini gösterir:

Edebiyat - Fen

Sınıflar - Sınıflar

10-11-12 - 10-11-12

Ulûm-u Dîniyye	5 saat 5 saat
Türkçe	10 saat 12 saat
Ecnebî Lisânı	14 saat 14 saat
Tarih.	6 saat 6 saat
Coğrafya	3 saat 3 saat
Tabîat İlimleri	18 saat 16 saat
Riyâziyyât	21 saat 7 saat
Arabî ve Fârisî	x - 16 saat
Felsefe ve Mantık	3 saat 3 saat

Görülüyor ki bu iki şubenin yekdiğerinden tefrîkine sebep Arapça ve Acemce ile riyâziyyât'tır, diğçerleri birbirinin takrîben aynı gibidir. İşte Fârisî ve Arabî ile riyâziyyât derslerini görmek fârikası, programda felsefe derslerinin de edebiyat ve fen sınıfları için ayrı ayrı mevâddı muhtevî bulunmasını icap ettirmiştir ki asıl hâli güç ve kendisi gülünç olan muammâ buradadır. Edebiyat kısmı için rûhiyyât tedris olunuyor. Program "(George) Fonsegrive"nin (1852-1917) felsefe mebâdîsine âid kitabının "psikoloji" kısmı esas olmak üzere tanzim edilmiştir.

Bu hususta programın muhtevî bulunduğu mevâdd, takriben üstat muhterem Naîm Beyefendi tarafından tercüme edilen kitabın fihrist mündericâtıdır. Biz harpten evvel sultânîde okurken kitabın tercümeleri forma forma tab' ediliyordu ve dersleri o suretle takip ediyorduk. Bilfi'il tecrübe ettiğim için aziz üstadımın afvlerine mağrûren söyleyeceğim ki her zaman sıhhat, vuzûha feda edilmeyecek bir meziyettir. Muhterem mütercim bunun aksine kanâat buyurdıklarından olacak, bu kitabın tercümesi ancak mükemmel Osmanlıca bilenler için anlaşılabilir bir haldedir. Sultânîde yalnız Türkçe okuyan ve bilhassa eski şark felsefesi mütûnunu tetkik etmeyen bir genç pek haklı olarak bu kitabı anlayamaz ve anlamamakta da mazurdur. Zaten Naîm Beyefendi de kitaba yazmış oldukları mukaddimede itiraf

buyuruyorlar ki bunu Dârü'l-fünûn için tercüme etmişlerdir.

Bu babda bir ikinci noktada talebenin ulûm-i tabî'yye meyânında vücud-i beşere âid aldığı malumâtın kâfi olup olmamasındadır. Hâli hâzırda ma'mûlün bih olup elyevm tadil edilmekte olduğu gazetelerde görülen sultânî programlarında en çok ihmale uğrayan şube-i marifetten biri de fikrimce teşrih ve fizyolojidir. Bu ders devre-i ûlâda haftada iki saat olmak üzere ancak altıncı ve dokuzuncu sınıflarda mevcuttur ve program pek dolgun olduğu için bu dersi okutan muallim beyin ancak her meseleden birer çimdikten fazla bahsetmesi imkanı yoktur. Devre-i sâniyede ise yalnız on birinci senede iki saat verilmiş olan bu ders, herhalde psikoloji okuyabilmek için nâ-kâfidir.

Diğer bir mahzur da, takip edilen program ve kitabın “akliyye” mezheb-i felsefisine nazaran yazılmış ve tecrübî olmaktan ziyade “ekmel bir insanı” enmûzec ittihâz edip onun hâlât-ı rûhiyyesini tahlilden ibaret bulunan bir usûl ile telif edilmiş olmasındadır. Fikri yeni inkişaf etmek üzere bulunan ve vücûd-i beşer ile onun faâliyetleri hakkında kâfi malûmat almış olan bir gencin muayyen bir mesleğe müntesip, tecrübeden kaçan bir usûle tâbi böyle bir kitabı takip etmesi, ona felsefe denildiği zaman akâid metni okur gibi çetin bir işe girdiği zihâbını hâsıl eder; diğer taraftan felsefenin tedrisinden beklenen fikrî ve terbiyevî fâide hâsıl olmaz. Zira felsefenin, efkârın elastikiyetini vücûda getirmesi için takip ettiği “şüphelenmek, hayret etmek ve vekâyî'in künhünü araştırmak” gib vasıta ve melekeler, bu dogmatik yani nassî usûl ile heba olup gidiyor demektir.

Fen kısmının programları ise üstat mağfur Salih Zeki merhum tarafından “Alexis Bertrand”dan (1870-1946) tercüme edilen “Felsefe-i İlmiyye ve Ahlâkiyye” kitaplarına nazaran tanzim edilmiştir. Istılâhatta mevcut bazı noksanlara ve lisandaki fazla ağırlığına rağmen her iki kitap da sultânîler için muvâfık olsa gerektir. Çünkü Felsefe-i İlmiyye’de mektepte tedris edilen muhtelif derslerin usûlleri görülüyor ve tatbikî mantık hakkında mücmel malûmat ediniliyor ki gerek ulûm-i riyâziyyenin tecrî usûlleri, müte’ârifeler, mevzû’alar, tarîfât gibi esâsat; gerek ulûm-i tabî’iyyede taharrî usûlleri, istibsar ve müşahede, tecrübe ve tecrîb, faraziyyât, nazariyyât, ulûm-i tabî’iyyede istikrâ ve ta’lîlin hizmeti gibi mevâdd ve gerek ulûm-i maneviyye ve içtimâ’iyyedeki usûller bu suretle tetkik olunuyor demektir. Felsefe-i Ahlâkiyye ise talebenin şahsiyetini teşkile mühim bir âmil-i fikrî oluyor. Çünkü burada mevzûubahis olan mesâil; vazife ve saâdet, ferdin kemâli ve insâniyetin terakkîsi, şahsî ahlâk, aile ahlâkı, cemiyet ahlâkı, vatan, millet ve kanun gibi

içtimâ'î umdelerden bâhistir. Bunlar gençlerde mefkûre hissini tenmiye edecek meselelerdir ve onların tetkîki ufk-i ru'yetlerini açacak, bizzat yaşayıp da tahlil edemedikleri hâlât-ı rûhiyye ve içtimâ'îyyeyi onlara bildirecektir.

Mesmû'âtıma ve yaptığım tedkîkâta nazaran hâlihâzırda devre-i sâniyesi olan sultânîlerin on birinci sınıfında felsefe okunmuyormuş. Fakat on ikinci senelerde haftada üç felsefe dersi veriliyormuş. Yapılan bu tevhîdin sebebini bir türlü keşfedemedim. Yalnız tedris olunan mevâddı anlamak için, yazdırılan defterleri gördüm. Yukarıda arz ettiğim kitaplardan hiçbirisi - anlaşılan - takibe layık görülmemiş olacak ki talebeye, bir de not tutmak ve mesela üç tane Hilâl-i Ahmer defterini başka dersleri yokmuş gibi doldurmak külfeti de tahmîl olunmuş. Bu defterlerde hem rûhiyyat hem mantık hem bed'îyyat ve hem de ahlak mesâili mevcut. Bu kadar mütenevvi' ve yüklü malûmat sahibi olmak, bir, bilhassa bir sultânî talebesi için, fâide yerine zarar tevliid eder. Çünkü tedris olunan bu mesâil hakkında düşünmeye vakit bulmaksızın onları papağan gibi ezber etmeye mecburdur. Bi'nnetîce muhâkeme, istiknah gibi meleke ve kabiliyetler ölür, yalnız hafıza işler ve kuvvetlenir. Bu suretle de sultânîlerde felsefe dersinin vazifesi kalmaz.

Anadolu'daki sultânîlerde felsefe derslerinin ne vecihle icra edildiğine maalesef vâkıf değilim. Binâenaleyh bu hususta hiçbir şey söylemeyeceğim. Yalnız Büyük Millet Meclisi'nce tashih edilmek üzere îade olunan Maârif Teşkilatı programında "felsefe"ye sadece iki saat tahsis olunması, bu derse ne (derece ehemmiyet) verildiğine delil olabilir.

Takdir etmeliyiz ki bize pek ehemmiyetsiz gibi gelen bu husûsât-ı terbiyeviyye, memleketin âtîsiyle, hayât-ı irfânıyla samîmen bağlıdır. Bunları ihmal, istikbalimizi ihmaldir. Bir küfr-i mahz olan bu ihmâle isyan etmemek, memleketin münevverleri için günahların en büyüğünü irtikâb etmek değildir de nedir bilmem.

Gelecek makalemde sultânîlerdeki derslerin "silsile-i merâtib"indeki kusurları tetkik edeceğimi vaâd ederek bu makaleyi burada bitiriyorum.

Hasan Âli Yücel

Dergi: Dergah

Hazırlayan ve Editör: Emir Çakır

Link

http://isamveri.org/pdfosm/D01054/1338_2_23/1338_23_ALIH.pdf